

ERKEN MODERN AVRUPA TARİHİ

AVRUPA ÖTESİNDE AVRUPA

5. KİTAP

HAZIRLAYAN

HAMISH SCOTT

VakıfBank Kültür Yayınları: 0400
Tarih: 0103

ERKEN MODERN AVRUPA TARİHİ
AVRUPA ÖTESİNDE AVRUPA
5. KİTAP
HAZIRLAYAN
HAMISH SCOTT

Özgün adı
Early Modern European History,
1350–1750
Volume II,
Europe Beyond Europe, Part 5

Türkçesi
Sinan Çakır

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Editör
Fatma Betül Uğur

Son Okuma
Efecan İrfan Alca

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kapak Görseli
Abraham Ortelius (1527–1598), Maris
Pacifici (quod vulgo Mar del Zur), 1589
(The Barry Lawrence Ruderman Harita
Koleksiyonu)

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025
© Oxford University Press, 2015

ISBN 978-625-5848-19-2

Kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevî ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Ağustos 2025

ERKEN MODERN
AVRUPA TARİHİ
AVRUPA ÖTESİNDE AVRUPA

5. KİTAP

HAZIRLAYAN
HAMISH SCOTT

TÜRKÇESİ
SİNAN ÇAKIR

HAMISH SCOTT

Oxford'daki Jesus Koleji'nde Kıdemli Araştırmacı olup St. Andrews Üniversitesi Uluslararası Tarih bölümünde Emeritus profesör olarak çalışmıştır. Britanya Akademisi ve Kraliyet Edinburgh Topluluğu üyeliği yapan Scott, 18. yüzyılda uluslararası ilişkiler üzerine çok sayıda makale ve kitap kaleme almıştır. Son olarak *The Birth of a Great Power System, 1740-1815* (Harlow, 2007) adlı kitabı kaleme alan yazar, aydınlanmacı mutlakiyet, soyluluk ve siyasi kültür üzerine kitapların editörlüğünü yapmıştır. Erken modern Avrupa tarihçiliğinin en seçkin isimlerinden olan Scott'un siyaset, diplomasi, kültür tarihi sahalarına yoğunlaşan eserleri kendi başına bir literatür oluşturmuştur. Yazar 2022 yılında vefat etmiştir.

SİNAN ÇAKIR

1992 yılında Rize'de doğdu. 2010-2016 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Yüksek Lisansını "1870 Beyoğlu Yangını ve Sonrasındaki İmar Faaliyetleri" adlı tezi ile 2019 yılında, doktora çalışmasını ise 2023 yılında "I. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mebuslarıyla İlgili Prosopografik Bir İnceleme" başlıklı teziyle tamamladı. Tarih alanında çeviri ve akademik çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Haritalar	9
Önsöz	11

1. BÖLÜM

FELIPE FERNANDEZ-ARMESTO

Keşif ve Navigasyon	15
Hazırlık Aşaması ve Çığır Açan Büyük Buluş, 1350 – 1500 Yılları	22
Maceracıların Donanımları	29
Maceracıların Başarısı, 1500 – 1620 Yılları	37
Bilimin Etkisi, 1620 – 1750 Yılları	49
Sonsöz: Yıkıcı Vahiylere ve Romantik Etkiler	60
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	63

2. BÖLÜM

J. H. ELLIOT

İber İmparatorlukları	65
İmparatorluğun Kazanılması	72
İmparatorluğun Örgütlenmesi	86
İmparatorluğun Hayatta Kalması	103
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	111

3. BÖLÜM

LEONARD BLUSSÉ

Asya'daki Kuzey Avrupa İmparatorluğu: VOC	113
Yeni Bir İş Modeli: İmtiyazlı Anonim Şirket	116
Kuruluş ve Organizasyon	121
İmparatorluğun Stratejileri	129
İmparatorluğun Planları	132
Deniz İmparatorluğunun Ortaya Çıkışı	138
Savaş ve Diplomasi	141
Batavia ve Asya'daki Ticaret Ağı	144
Dönen Talihler	151
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	161

4. BÖLÜM

THOMAS M. COHEN VE EMANUELE COLOMBO

Cizvit Misyonları	163
Müslümanlar, Yahudiler ve Yeni Hristiyanlar	169
Brezilya	176
Peru ve Meksika	179
Paraguay Reducciones'i	186
Çin	190
Roberto Nobili Hindistan'da	197
Yeni Fransa	200
Sonuç	203
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	207

5. BÖLÜM

GABRIEL PAQUETTE

Sömürge Toplamları	209
Sömürge Toplamlarının Yükselişı	216
Şehirleşme ve Savunma	231
İmparatorluk Sınırlarının Ötesindeki Toplamlar	239
Zorunlu Çalıştırma Rejimleri	243
Sömürge Kimlikleri ve Emperyal Devrimler	251
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	259

6. BÖLÜM

MATTHEW P. ROMANIELLO

Ticaret ve Küresel Ekonomi	261
Genişleyen Ticaret	266
Ticaretin Düzenlenmesi	277
Emtia	288
Küresel Ekonomi	301
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	305

7. BÖLÜM

MATTHEW P. ROMANIELLO

Asya Bağlantıları ve Çin Karşılaştırmaları: Fethedilmemiş Doğu	307
Konu Hakkında Tavsiye Edilen Eserler	341
Konu Dizini	343
Adlar ve Yer Adları Dizini	347

HARİTALAR

1.1. Ticaret Rüzgârları: Atlas ve Hint Okyanusları	19
1.2. Ticaret Rüzgârları: Pasifik Okyanusu	20
2.1. Portekiz ve İspanya'nın Yayılması	75
2.2. Portekiz'in Uzak Doğu'daki Deniz İmparatorluğu (1580 yılı civarı)	79
2.3. İspanya'nın On Sekizinci Yüzyılın Sonundaki Amerikan İmparatorluğu	108
3.1. Hollanda Doğu Hindistan Şirketinin Ticaret Dünyası	147
4.1. Guairá'daki Cizvit Kasabaları (Reducciones'i)	187
6.1. Ortaçağ İpek Yolu	273
6.2. Avrasya'daki Ana Yollar	278

ÖNSÖZ

Cristopher Wheeler'ın bu kitabın editörlüğü için yaptığı beklenmedik davet, büyük ölçüde İngiliz üniversitelerinde erken modern Avrupa tarihi dersleri vererek geçirdiğim kariyerimin sonuna doğru geldi. Bu dönem aynı zamanda, Atlantik'in diğer yakasında gelişen çok farklı 'erken modern' tarih biçimlerinin ilk kez tam olarak farkına varmamı sağlayan Amerika Birleşik Devletleri'nde bir yıl geçirdiğim döneme de tekabül ediyordu. Kabul edip etmeme konusunda başlangıçta biraz tereddüt ettikten sonra, bu kitabın erken modern Avrupa tarihinin ne olduğu, nasıl ve neden geliştiğini ve 1970'ler ile 1990'lar arasında üniversite ve kolej öğretiminde daha az merkezi hâle geldiği bir zamanda ne-reye gidebileceğini değerlendirmek için sunduğu fırsatı görmeye başladım. Yine de bu konunun kendi profesyonel yaşamım boyunca kaydettiği olağanüstü büyüme, Oxford University Press tarafından cömertçe tahsis edilen hatırı sayılır alan içinde bile zor seçimler yapılmasını gerektirdi.

Genel amaç, son kırk elli yılda gelişen erken modern Avrupa tarihine yönelik birçok yaklaşım için tutarlı ve erişilebilir bir rehber oluşturmaktı. Ancak genel çerçeveyi tanımlamak ve hatta ele alınacak dönemi belirlemek tahmin ettiğimden daha sorunlu oldu. Planlama ve görevlendirme aşamasında iki yardımcı editörün tavsiyelerinden yararlandığım için şanslıydım: Liam Brockey (Michigan State University) ve Regina Grafe (European University Institute). Her ikisi de kitabın şekillenmesinde önem-

li katkılarda bulundular. Bu döneme ilişkin zıt yaklaşımların farkında olarak, hazırlanan plan daha sonra incelemeleri için birkaç arkadaşa sunuldu: Carlo Capra, Stuart Clark, Bill Doyle, John Elliott, David Moon, Martin Powers ve Ted Rabb'in yanı sıra Oxford University Press'in isimsiz hakemlerine de keskin ve yapıcı önerileri için minnettarım. Sheilagh Ogilvie ekonomi tarihi konusunda cömert bir tavsiye kaynağı olmuştur.

Katkıda bulunanlara olan minnettarlığım daha da büyük. Hepsî, iki cildin bütünlüğünü güçlendirmeyi amaçlayan revizyon önerilerine olumlu ve anlayışlı bir şekilde yanıt verdi ve tüm yazarların ve editörün katkılarını tamamlamasını sabırla bekledi. Elliden fazla akademisyenin yer aldığı herhangi bir girişimin bitiş çizgisine inişli çıkışlı bir yolculuk yapması kaçınılmazdır ve olumsuz mesleki veya kişisel koşullara rağmen makalelerini tamamlayan birkaç katılımcıya özellikle minnettarım. Kitabın 'Tarihsel Demografi' üzerine önemli bir bölümden mahrum kalması muhtemel görüldüğünde, *Journal of Interdisciplinary History* dergisinin editörleri ve yayıncısı, Anne McCants'ın ilk olarak bu dergide [40 (2009), 195-214] yayınlanan ve şimdi bu seride büyük ölçüde gözden geçirilmiş bir versiyonuyla yer alan 'Tarihsel Demografi ve On Yedinci Yüzyıl Krizi' başlıklı makalesini genişletmesine ve güncellemesine nezaketle izin verdi. Derginin editörlerine ve yayıncısına bu yeniden basıma izin verdikleri için ve özellikle Ted Rabb'a bu düzenlemeyi hızla kolaylaştırdığı için çok müteşekkirim. 'Seyahat ve İletişim' bölümünü yazmayı üstlenen akademisyenin son anda çekilmesi, bir başka kilit konunun atlanabileceği tehdidini doğurdu ve bu koşullar altında çok kısa bir süre içinde yeni bir bölüm yazmaya karar verdim.

Oxford University Press'teki Tarih ekibinin becerisi ve profesyonelliği sayesinde bu kadar büyük iki cildin üretimi şaşırtıcı derecede kolay olmuştur: Christopher Wheeler (emekli

olmadan önce), halefi Stephanie Ireland, Rachel Naum ve hepsinden önemlisi, son aşamalardaki desteği ve teşviki özellikle önemli olan Cathryn Steele. Elissa Connor makaleleri ustalıkla redakte etti ve Deepika Mercilee, Tharani Ramachandran ve Michael Dela Cruz birlikte elektronik dosyalardan basılı kitaba geçişi olabileceğinden çok daha sorunsuz hâle getirdiler: onlara olan borcum çok büyük. Yayınladığım önceki kitaplarda olduğu gibi, sadece bilgisayar tarafıyla ilgilenmekle kalmayıp, sürekli teşvik ve tavsiyelerde bulunan ve hatırlamak istediğimden daha fazla sürçmemi yakalayan Nancy Bailey'e daha da büyük bir teşekkür borçluyum! Glasgow'da bulunan Sam Cohn ve Thomas Munck'ın katkısı da özel bir avantaj oldu. Her ikisi de bilgelik ve cesaret verdi ve düzenleme sırasında ortaya çıkan sorunları düşünürken beni dinlemeye hazırды. Alex Shephard da yerel bir rehberlik ve pratik yardım kaynağı oldu. Özellikle son aylarda, sağlam tavsiyeleri, devam etmem yönündeki telkinleri, canlandırıcı kahve fincanları ve meşguliyetlerime gösterdiği oldukça kayda değer hoşgörüsüyle bana en çok yardımcı olan kişi Julia Smith oldu.

Hamish Scott
Aralık 2014

1. BÖLÜM

KEŞİF VE NAVİGASYON

FELIPE FERNANDEZ-ARMESTO*

* Notre Dame Üniversitesinde William P. Reynolds Sanat ve Edebiyat Profesörü olarak görev yapmaktadır. Yirmi yedi dilde yayımlanan çalışmaları geleneksel alan ve disiplinlerin ötesindedir. En son kitabı *Our America: A Hispanic History of the United States* (New York, 2014)'dir. Birçok ödüle layık görülen yazar, coğrafya alanındaki araştırmaları için İspanya ulusal ödülünü; imparatorluk tarihi üzerine çalışmaları için John Carter Brown madalyasını; denizcilik tarihi için Ulusal Denizcilik Müzesinin Caird Madalyasını ve keşif konusundaki çalışmaları için Dünya Tarihi Derneğinin kitap ödülünü kazanmıştır. 2010 yılında Academia Europaea'ya üye seçilmiştir.

“Hanımefendi, lütfen” diye yalvardı büyüleyici kraliçe Mélusine’in oğulları, “sanırım bizim için bir yolculuğa çıkmanın, yabancısı toprakları, krallıkları ve yerleri görmenin, uzak diyarlarda şeref kazanmanın zamanı geldi... Orada, uzak ülkelerin ne kadar farklı olduğunu ve bizim dünyamızla ne kadar ortak noktaları olduğunu öğreneceğiz. Ve sonra, eğer talihimiz yaver giderse topraklar ve ülkeler fethetmeyi çok isteriz.”¹ Burada konuşan yeni yetme maceraperestler, Geç Ortaçağ’da Batı Avrupa’da yaygın bir türün temsilcisi olan, on dördüncü yüzyıl sonlarında yazılmış bir romandaki kurgusal karakterlerdi: Başkahramanların, kendi memleketlerinin içinden çıkılmaz bir hâl almış sosyal dünyasının sınırlamalarından bıkmış bir şekilde, uzaklardaki maceralara atılarak, genellikle deniz yoluyla yeni topraklar keşfederek, canavarlarla mücadele ederek ve kuvvetle muhtemel yerli bir prensesle evlenmeyi ve orada yöneticiliğe yükselmeyi içeren zenginlik, şöhrat ve iktidar aradıkları şövalyelik ve cüretkârlık hikâyeleri.

Gerçek hayatta, on dördüncü yüzyıldan on yedinci yüzyılın başlarına kadar Avrupa’nın Atlas Okyanusu kıyısındaki kâşifler bu kahramanları taklit ettiler, benzer yolculukların peşine düştüler ve şaşırtıcı şekilde bu yolculukları gerçekleştirdiler de.

Kazanımlar muhteşemdi. Bazen kasıtlı olarak bazen de kazara, kâşifler, onları takip eden veya onlara eşlik eden tacirler ve sömürgecilerle birlikte okyanuslar boyunca biyota taşıdılar ve *Pangea*’nın kopmaya başlamasından bu yana yaklaşık 150 milyon yıl süren farklı kıtalardaki çeşitli yaşam formlarının farklı evrim örüntüsünü tersine çevirdiler. Kâşiflerin gittikleri yerlerde yeni getirilen hayvanlar ve tarım ürünleri gıda üretimi imkânlarını arttırdı, ekonomileri dönüştürdü, yeni ortamlara yerleşmeyi ko-

1. J. d’Arras, *Mélusine*, ed. C. Brunet (Paris), 121.

laylaştırdı ve nihayetinde benzeri görülmemiş bir nüfus artışına yol açtı. Mikroorganizmalar da aynı yolculukları yaptı ve hastalık ekolojisi küresel ölçekte değişti. Biyotanın yeniden dağıtımı kültür tarihinde olduğu gibi doğa tarihinde de benzeri görülmemiş bir devrimi meydana getirdi ve sadece her zaman insanın emrinde olan toplumsal değişimin değil evrimin kendisinin de uzun süredir devam eden sürecini altüst etti.

Kâşiflerin başlattığı kültürel değişimler de neredeyse aynı derecede göz kamaştırıcıydı. Kültürler, dünyanın bundan önceki tarihinde, çoğalmış ve toplulukların birbirinden uzaklaşmasıyla farklılaşmıştı. Keşif bir bakıma, daha önce ayrılmış veya nadiren iletişim kuran kültürlerin ticaret, göç, fikir ve yaşam biçimleri alışverişinde bulunduğu yeni bir küresel tarih aşamasının alt yapısını teşkil etti. Kültürel yakınsama kültürlerin küresel tarihinde baskın eğilim olarak ayrışmayı ikame etti.

Kâşifler, bilinmeyen dünyalardan Avrupa'ya numuneler veya izahlarla geri döndüler, bilimi teşvik ettiler ve dünya hakkındaki önceden var olan tasavvurların radikal bir şekilde gözden geçirilmesini talep ettiler. Daha önce bilinmeyen ölçekte ve kapsamda uzun menzilli deniz imparatorlukları, mevcut siyasi yapıları yok etti veya dönüştürdü. Yeni siyasi yapı türleri ortaya çıkardı. Ayrıca Avrupa düşüncesini, dinini, bilimini ve sanatını dünyaya yayan geniş, yeni kültürel değişim alanları teşkil etti, aynı zamanda Avrupa'yı Asya'nın uç noktalarından ve Yeni dünyadan fikirler, imgeler, teknolojiler ve yaşam modelleriyle tanıştırdı ve bir dereceye kadar onu da dönüştürdü. Avrupalıların Amerika'ya geliş-gidiş güzergâhı üzerindeki tekeli nedeniyle, geniş bir yeni yarım küre ve onun kaynakları Avrupalı emperyalistlerin ve sömürgecilerin eline geçti ve küresel zenginlik ve güç dengesi Doğu'dan Batı'ya, Çin, İslâm medeniyeti ve Hindistan'dan Avrupa'ya kaydı. On yedinci ve on sekizinci